

Derfor bør man vente

Thomas Nordhagen
psykolog og styremedlem FOSAP

Katrin Koch
psykologspesialist og styreleder FOSAP og Lars Smith professor emeritus

Selv om kunnskapsgrunnlaget er usikkert, er det mye forskning som peker mot å vente med delt omsorg til barnet er tre år.

OMSORGSRETT

På debattsidene i novemberutgaven av *Psykologtidsskriftet* spør Atle Fretheim (5) om det ligger kunnskap til grunn for Psykologforeningens råd om å vente med delt omsorg til barnet er tre år (*Samvær 0–3: Anbefalinger om samvær for de minste barna etter lov om barn og foreldre*). Han kan ha rett i at det er vanskelig å trekke sikre konklusjoner. Likevel mener vi at føre-var-prinsippet og hensynet til barnets beste tilsier at man må forsøke å se implikasjonene av relevant utviklingspsykologisk kunnskap. Fremfor alt er det viktig å ta hensyn til konteksten for delt omsorg.

PÅ DEBATTSIDENE i novemberutgaven av *Psykologtidsskriftet* spør Atle Fretheim (5) om det ligger kunnskap til grunn for Psykologforeningens råd om å vente med delt omsorg til barnet er tre år (*Samvær 0–3: Anbefalinger om samvær for de minste barna etter lov om barn og foreldre*). Han kan ha rett i at det er vanskelig å trekke sikre konklusjoner. Likevel mener vi at føre-var-prinsippet og hensynet til barnets beste tilsier at man må forsøke å se implikasjonene av relevant utviklingspsykologisk kunnskap. Fremfor alt er det viktig å ta hensyn til konteksten for delt omsorg. Et hovedelement i tilknytningsteori er at barn i alderen 1–3 år danner indre arbeidsmodeller av seg selv og andre på grunnlag av sine omsorgserfaringer, og at disse modellene konstituerer grunnlaget for trygg eller utrygg tilknytning (2). I den grad foreldrenes samlivsbrudd gjør et lite barn usikker på hvem som er dets tilknytningssperson, hvor denne befinner seg, hvor elsket barnet opplever at det selv er, og forestillingene om omsorgspersonens tilgjengelighet, er det sannsynlig at bruddet vil innvirke på barnets tilknytningstrygghet.

Hyppig skifte av omsorg vil lett kunne vanskeliggjøre en innlevelse i det lille barnets mentale liv

Det er publisert studier som har vist uheldige effekter på helt små barn av at foreldrene går fra hverandre (3, 10). Men det finnes også undersøkelser der man ikke har kunnet dokumentere forskjell i tilknytningstrygghet mellom spedbarn fra intakte og atskilte familier (9). Av større interesse er spørsmålet om hvilke forhold som kan *moderere* forbindelsen mellom oppløste familier og tilknytningstrygghet hos de minste barna. Som ventet vil kvaliteten på foreldrenes omsorgsstil påvirke sammenhengen. Når foreldre bor sammen, vil det som regel være lettere å utøve en konsistent positiv, autorativ og sensitiv omsorgsattferd enn når de bor hver for seg (10). Når et lite barn må skifte på å

overnatte hos atskilte foreldre, vil det kunne ha uheldige konsekvenser hvis overnattningen ikke er godt nok psykologisk forberedt (6). Og før man begynner med overnattingsbesøk, er det viktig at barnet har fått konsolidert trygg tilknytning til minst en av foreldrene (12). Slik konsolidering finner vanligvis sted i det andre og tredje leveåret.

Nyere forskning kan tyde på at overnattingsbesøk ikke uten videre bør være regelen for de minste barna ved samlivsbrudd. For eksempel viste en større australsk longitudinell studie at slike besøksordninger hadde en betydelig negativ effekt på emosjonell og atferdsmessig fungering hos barn opp til fireårsalderen, uavhengig av foreldrenes sosioøkonomiske status, omsorgsstil og samarbeidsklime (7,8). Barn under to år som ukentlig hadde ett eller flere overnattingsbesøk, viste betydelige stressreaksjoner. Det samme var tilfellet også for eldre barn (3–4-åringer) som hadde faste, delte omsorgsløsninger. De viste forhøyet forekomst av problematferd (så som gråt eller klenging ved avskjed, spisevansker og aggressiv atferd), samt redusert utholdenhet, sammenliknet med andre barn med færre eller ingen overnattingsbesøk.

En viktig begrunnelse for forsiktighet med delt omsorg før barnet fyller tre år, er at det krever mye av en omsorgsperson å kunne forstå og behandle et lite barn som et individ med et mentalt liv. Foreldre med god innsikt i barnets indre verden vil prøve å forstå dets interesser, ønsker, følelser og antakelser når de samhandler. Foreldre uten så god innsikt vil som regel oppfatte barnet mer konkret ut fra et perspektiv basert på fysisk omsorg og legge mer vekt på hva barnet gjør (11). Hyppig skifte av omsorg vil lett kunne vanskeliggjøre en innlevelse i det lille barnets mentale liv, særlig hvis ombyttet er assosiert med familiestress og vanskelige omsorgsforhold, som jo ofte er tilfellet når foreldre har gått fra hverandre. Siden det sannsynligvis er foreldrenes *mentale representasjoner* av barna som er av størst betydning for tilknytningstryggheten (1), i motsetning til sensitiviteten i omsorgsatferden («the transmission gap», 4), tilsier det at man må ta hensyn til kontekstforhold og et bredt spekter av omstendigheter som innvirker på omsorgsstilen, så som foreldrenes utdanning, den økonomiske situasjonen og barnets kognitive evner.

Det er riktig at kunnskapsgrunnlaget er usikkert. I tillegg finnes det ulike forskningstradisjoner. Warshak legger eksempelvis hovedvekten på barnas kontakt med far etter samlivsbrudd (13). Vi går ut fra at flytting til og fra under stressende betingelser assosiert med familiebrudd som regel ikke er egnet til å fremme forståelsen av at barnet er et individ med et mentalt liv. Da kan det være til barnas beste at man er forsiktig med delt omsorg og går trinnvis frem i de tre første leveår, slik det anbefales i heftet til Norsk psykologforening og Forening for sakkyndige psykologer. Før-*var*-prinsippet tilsier at både foreldre og fagpersoner nøye overveier kontekstfaktorer som kan påvirke småbarns tilpasning og tilknytningstrygghet i forbindelse med delt omsorg; flere slike kontekstuelle forhold er nevnt i brosjyren. Anbefalingene som er utarbeidet av Foreningen av sakkyndige psykologer, en faggruppe i Norsk Psykologforening, bør selvsagt ikke anvendes uten skjønn, men er ment å være en rettesnor for praksis.